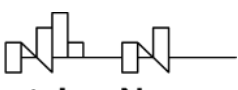

2025 M. GEGUŽĖS 14 D.

2014-2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų programų galutinis vertinimas

VERTINIMO REZULTATŲ SANTRAUKA

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Lietuvos Respublikos
FINANSŲ MINISTERIJA

Paslaugų sutartis finansuojama iš 2014-2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų techninės paramos lėšų, o paslaugos teikiamos LR finansų ministerijos užsakymu

VERTINIMO OBJEKTAS, TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Šio **vertinimo tikslas** – nustatyti 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės (EEE) ir Norvegijos finansinių mechanizmų programų investicijų rezultatyvumą ir poveikį, siekiant tinkamai atsiskaityti už programų investicijų panaudojimą, pagerinti investicijų į programose nustatytas sritis panaudojimą ateityje bei informuoti suinteresuotąsias institucijas ir visuomenę.

Siekiant šio vertinimo tikslo kelti penki **vertinimo uždaviniai**: (1) įvertinti programų investicijų **rezultatyvumą**; (2) įvertinti programų investicijų **poveikį**; (3) įvertinti programų investicijų **tvarumą**; (4) pateikti **išvadas ir rekomendacijas** dėl investicijų į programose nustatytas sritis geresnio panaudojimo galimybių ateityje; (5) atlikti programos „Teisingumas ir vidaus reikalai“ (LT06) projekto „Teisingumo grandinės darbo kokybės gerinimas ir kompetencijų stiprinimas, siekiant apsaugoti smurto šeimoje ir dėl lyties aukas“ (Nr. LT06-3-VRM-TF-001) **atvejo studiją**, ypač akcentuojant kūno kamerų naudojimo įrodymams surinkti veiklą.

Šio **vertinimo objektas** – 6 finansinių mechanizmų programų („Sveikatos apsauga“ (LT03), „Kultūra“ (LT04), „Aplinkosauga, energetika, klimato kaita“ (LT05), „Teisingumas ir vidaus reikalai“ (LT06), „Verslo plėtra, inovacijos ir MVĮ“ (LT07) ir „Baltijos mokslinių tyrimų programa“ (LT08)) investicijos.

VERTINIMO PRIEIGA IR METODAI

Atliekant finansinių mechanizmų programų vertinimą taikytas **teorija grįstas vertinimo požiūris**, kuriuo remiantis rekonstruota kiekvienos programos intervencijų logika ir įvertintos investicijos pagal tris **vertinimo kriterijus** – rezultatyvumo, poveikio ir tvarumo.

Vertinimui reikalingi **duomenys surinkti** atlikus dokumentų, antrinių šaltinių, viešai prieinamos informacijos analizę, finansinių mechanizmų programų projektų vykdytojų ir Dvišalio bendradarbiavimo fondo (DBF) tiesioginio finansavimo projektų vykdytojų anketines apklausas (86 respondentai) bei 24 pusiau struktūruotus interviu su Nacionalinės koordinavimo institucijos (NKI), programų operatorių (PO), nacionalinių programų partnerių (NP), DBF administratoriaus ir kai kurių projektų vykdytojų atstovais (43 respondentai). Surinkti **duomenys analizuoti** pasitelkus intervencijų logikos analizę, sąnaudų-efektyvumo analizę, metaanalizę ir ekspertinį vertinimą. Vertinimo metu taip pat atlikta atvejo studija dėl kūno kamerų naudojimo reaguojant į smurto artimoje aplinkoje atvejus ir vykdant smurto artimoje aplinkoje prevenciją.

PAGRINDINĖS VERTINIMO IŠVADOS

PROGRAMA „SVEIKATOS APSAUGA“ (LT03)

Programos tikslas – stiprinti prevenciją ir mažinti sveikatos netolygumus. Šiuo tikslu buvo įgyvendinti projektai dviejose srityse – **bendruomeninių psichikos sveikatos paslaugų stiprinimo** bei **vaikų ir jaunimo gerovės didinimo**. Iš viso buvo įgyvendinti **69 projektai**, kuriems bendrai teko **15,74 mln. Eur** EEE finansinio mechanizmo ir valstybės biudžeto (VB) lėšų (iš viso panaudota 95 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Tiek projektų, tiek programos lygmeniu dviejų trečdalių rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Mažiau nei dešimtadalio rodiklių rezultatyvumas buvo vidutinis, dar penktadalio rodiklių pasiekimo mastas 2025 m. II ketv. pr. duomenimis dar nebuvo užfiksuotas, kadangi šie rodikliai matuoja projektų metu pradėtų veiklų tęstinumą poprojektiniu laikotarpiu. Didesnis, nei planuota, rezultatyvumas pasiektas dėl **didelės naujai sukurtų paslaugų paklausos tarp tikslinės grupės asmenų**, atliepiančios ypač po COVID-19 pandemijos išaugusius jų emocinės pagalbos poreikius, **teigiamo grįžamojo ryšio sklaidos tikslinės grupės viduje, mažesnių, nei planuota, išlaidų prekių ar paslaugų įsigijimui ir papildomai atsiradusių lėšų projekto veiklų įgyvendinimui**. Pagal programą suplanuotos pasiekti rodiklių reikšmės buvo nepakankamai ambicingos dėl **planavimo metu būdingo orientavimosi į vidutinių pajėgumų projektų vykdytojus**, tačiau įgyvendinant programą dalyvavo labiau patyrę subjektai, gebėję pasiekti ir viršyti numatytus intervencijų kiekybinius tikslus. Mažesni, nei planuota, rezultatyvumą sąlygojo **komplikuotas naujų paslaugų poreikio prognozavimas, paslaugų teikimui reikalingų žmoniškųjų išteklių užtikrinimo iššūkiai** dėl savivaldybių specialistų įdarbinimo mažesniu etatu, darbuotojų kaitos ir specialistų trūkumo, **pasikeitę poreikiai ir rodiklių aktualumas projekto įgyvendinimo metu, projektų pasiekimų matavimui netinkami arba ne visai tinkamai rodikliai, vėlavimai pradėti projektą ar jo įgyvendinimo metu ir viešųjų**

pirkimų sąlygoti iššūkiai. Apklausti projektų vykdytojai projektams skirtų **lėšų pakankumą** kokybiškiems produktams ir rezultatams pasiekti įvertino kaip **aukštą**.

POVEIKIS. Investicijų į bendruomeninių psichikos sveikatos paslaugų stiprinimą **tiesioginę naudą** gavo **14–29 m. jaunuoliai, susiduriantys su psichologiniais, elgesio ar sveikatos sunkumais, socialinę riziką patiriančios šeimos, su lengvais emociniais sunkumais susiduriantys suaugusieji bei 11–17 m. elgesio ar emocinių sutrikimų turintys vaikai ir jų šeimos.** Daugiau nei 30 tūkst. su psichologiniais, elgesio ar sveikatos sunkumais susiduriančių 14–29 m. jaunuolių beveik pusėje (25 iš 60) šalies savivaldybių gavo konfidencialią, individualizuotą, jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų (JPSP) modelio algoritmais grįstą žemo slenksčio pagalbą jautriomis sveikatos ir socialinėmis temomis. Beveik 1,1 tūkst. asmenų iš socialinę riziką patiriančių šeimų dviejose savivaldybėse veikiančiuose „Vienos stotelės“ centruose gavo kompleksinę ir koordinuotą pagalbą krizių metu – nuo konsultacijų ir atvejo vadybos iki laikino apgyvendinimo. Šie centrai užpildė anksčiau egzistavusią paslaugų teikimo spragą, leido sukonzcentruoti įvairią pagalbą vienoje vietoje, užtikrinti greitą reagavimą ir sumažinti emocinį krūvį paslaugų gavėjams. Beveik 5 tūkst. su lengvais emociniais sunkumais susiduriančių asmenų ketvirtadalyje (15 iš 60) šalies savivaldybių buvo suteikta individualizuota ir konfidenciali emocinės gerovės pagalba. Gerovės konsultantų modelis sudarė sąlygas gauti dėl stigmatos, ilgo laukimo ar riboto specialistų prieinamumo anksčiau niekur neteiktą pagalbą asmenims su pirminiais emocinės būklės pablogėjimo simptomais. Elgesio ar emocinių sutrikimų turintys 11–17 m. vaikai ir jų šeimos dėl įgyvendintos multidimensinės šeimos terapijos (MDFT) programos gavo intensyvią elgsenos keitimo pagalbą jų natūralioje aplinkoje. Iki programos įgyvendinimo Lietuvoje trūko prieinamų, į vaiko poreikius ir šeimos įtraukimą orientuotų kompleksinių intervencijų, o anksčiau taikyti sprendimai dažnai apsiribodavo administracinėmis ar baudžiamojo pobūdžio intervencijomis. Programa užpildė šią spragą kaip įrodymais grįsta intervencija, orientuota ne tik į elgesio korekciją, bet ir į vaikų bei jaunuolių trauminių patirčių bei jas lemiančių aplinkos veiksnių sprendimą. Nors MDFT komandos veikė trijose savivaldybėse, dėl mobilaus veiklos modelio taikymo paslaugos suteiktos daugiau nei pusėje (33 iš 60) savivaldybių. Programos lėšomis paslaugos buvo suteiktos 118 šeimų. Investicijos į JPSP modelio plėtrą, „Vienos stotelės“ centrų steigimą, gerovės konsultantų modelio kūrimą ir diegimą bei MDFT programos įgyvendinimą reikšmingai sustiprino **bendruomenines psichikos sveikatos paslaugas** – prisidėjo prie **pasitikėjimu grįstos, prieinamos ir į asmens poreikius orientuotos sistemos kūrimo, skatinant ankstyvą įsitraukimą, greitesnį pagalbos prieinamumą ir neformaliu bendradarbiavimu pagrįstą specialistų ir šeimų santykį teikiant paslaugas realioje gyvenamojoje aplinkoje.**

Investicijų į vaikų ir jaunimo gerovės didinimą **tiesioginę naudą** gavo **vaikai ir jaunuoliai, turintys raudos, emocijų ar elgesio sunkumų, augantys pažeidžiamose aplinkose, patyrę smurtą ar traumas bei pasižymintys delinkventiniu elgesiu, mokyklas ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankantys vaikai ir jaunuoliai, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų tėvai bei nėščiosios, gimdyvės ir vaikus iki 2 m. auginančios moterys, ypač turinčios socialinės rizikos veiksnių.** Raidos, emocijų ar elgesio sunkumų turintys, pažeidžiamose aplinkose augantys, smurtą ar traumas patyrę vaikai ir jaunuoliai trijuose ketvirtadaliuose (46 iš 60) šalies savivaldybių gavo jų poreikiams pritaikytą bei moksliniais įrodymais grįstą pagalbą, kuri prisidėjo prie jų emocinio stabilumo, socialinės integracijos ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui didinimo. Programos lėšomis atnaujinti daugiau nei 400 sveikatos kabinetų beveik pusėje (28 iš 60) šalies savivaldybių. Mokyklas ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankantys vaikai ir jaunuoliai, pasinaudoję atnaujintų sveikatos kabinetų teikiamomis paslaugomis, gavo kokybiškesnę sveikatos priežiūrą, dalyvavo prevencinėse veiklose ir stiprino sveikatos raštingumą įgūdžius. Daugiau nei 1,2 tūkst. „Neįtikėtinų metų“ programoje dalyvavę ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų tėvai beveik trečdalyje (18 iš 60) šalies savivaldybių sustiprino pozityvios tėvystės įgūdžius. Aiškos struktūros ir įrodymais grįstos mokymų programos tėvystės įgūdžių stiprinimui užpildė iki tol egzistavusią ankstyvųjų, prieinamų ir nemedikamentinių intervencijų spragą. Beveik 300 nėščiųjų ir vaikus iki 2 m. auginančių moterų ketvirtadalyje (15 iš 60) šalies savivaldybių gavo tęstinę, individualizuotą šeimų lankymo modeliu grįstą pagalbą namuose, sustiprinusią jų motinystės įgūdžius ir gebėjimą atpažinti naujagimio sveikatos rizikas. Modelis užpildė spragą ankstyvosios pagalbos teikime pažeidžiamoms šeimoms, ypač regionuose, kur sveikatos priežiūros įstaigų prieinamumas yra ribotas, o moterys linkusios jų vengti. Iki šiol pagalba nėščiosioms ir motinoms apsiribodavo reguliariais vizitais pas šeimos gydytojus ar pavienėmis sveikatos priežiūros specialistų konsultacijomis po gimdymo. Investicijos į pažeidžiamiems vaikams ir jaunimui skirtų iniciatyvų įgyvendinimą, sveikatos kabinetų ugdymo įstaigose atnaujinimą, „Neįtikėtinų metų“ programos įgyvendinimą bei šeimų lankymo modelio kūrimą ir diegimą reikšmingai **sustiprino vaikų ir jaunimo gerovę** – užtikrinta **ankstyva pagalba, mažinta emocijų ir elgesio sunkumų rizika** bei **stiprinti suaugusiųjų gebėjimai atpažinti ir patenkinti vaikų poreikius.**

Investicijų **tiesioginė nauda** teko ir **paslaugas teikusiems specialistams** – jaunimo koordinatoriams, MDFT terapeutams, „Vienos stotelės“ centruose dirbantiems specialistams, gerovės konsultantams, su pažeidžiamais vaikais bei jaunimu dirbantiems specialistams, mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantiems visuomenės sveikatos specialistams, pozityvios tėvystės įgūdžių mokymus vedantiems grupių vadovams ir šeimų lankymo specialistėms. Specializuoti mokymai, supervizijos ir metodinės pagalbos sistema padėjo šiems specialistams sustiprinti žinias, profesinius gebėjimus taikyti inovatyvias darbo metodikas ir plėtoti tarpžinybinio darbo įgūdžius.

TVARUMAS. Virš trijų ketvirtadalių projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **infrastruktūriniai produktai**. Programos lėšomis atnaujintų **pastatų** ir įsigytos **įrangos** bei **priemonių** tvarumą padės užtikrinti sutartiniai įsipareigojimai. **Daugumoje** šių projektų buvo sukurti ir **tvarūs neinfrastruktūriniai produktai**. **Ketvirtadalyje projektų nebuvo sukurta infrastruktūrinių produktų**, tačiau dalyje jų buvo sukurti, pritaikyti ar įdiegti **metodiniai produktai**, kurių pagrindą įdiegtos ir pradėtos teikti naujos paslaugos. Daugumos programos lėšomis sukurtų inovatyvių paslaugų tvarumas užtikrintas jas integravus į nacionalinio lygmens strateginį planavimą, šalies teisinę bazę ir numčius jų finansavimą kitų šaltinių lėšomis.

PROGRAMA „KULTŪRA“ (LT04)

Programos tikslas – stiprinti socialinę ir ekonominę plėtrą per kultūrinį bendradarbiavimą, kultūrinį verslumą ir kultūrinio paveldo valdymą. Šiuo tikslu buvo įgyvendinti projektai trijose srityse – **kultūros prieinamumo didinimo, kultūros paveldo valdymo gerinimo ir kultūrinio verslumo skatinimo**. Iš viso buvo įgyvendinta **16 projektų**, kuriems bendrai teko **6,73 mln. Eur** EEE finansinio mechanizmo ir VB lėšų (iš viso panaudota 91 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Projektų lygmeniu visų programos rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Tik trijų rodiklių pasiekimo mastas 2025 m. II ketv. pr. duomenimis dar nebuvo užfiksuotas, kadangi šie rodikliai matuoja projektų metu pradėtų veiklų tęstinumą poprojektiniu laikotarpiu. Didesnis, nei planuota, rezultatyvumas dažnu atveju pasiektas dėl **didesnės**, nei planuota, **kultūrinių veiklų paklausos** (didele dalimi nulemtos po COVID-19 pandemijos išaugusio visuomenės suinteresuotumo dalyvauti kultūroje bei konkrečių projektus įgyvendinusių kultūros operatorių ir jų vykdytų veiklų populiarumo) ir **mažesnių**, nei planuota, **išlaidų prekių ar paslaugų įsigijimui**. Dalyje projektų mažesnis, nei planuota, rezultatyvumas sietas su pasirinktais **kūrybiniais sprendimais, neigiama pasikeitusio geopolitinio konteksto įtaka** projektų veiklų paklausai, **rodiklio reikšmės skaičiavimo metodikos ypatumais, netiksliu planavimu, viešųjų pirkimų sąlygotais iššūkiais, vėlavimais** pradėti projektą ar jo įgyvendinimo metu ir išorinių **paslaugų teikėjų netinkamu įsipareigojimų vykdymu**. Programos lygmeniu visų, išskyrus vieno, stebėsenos rodiklių atžvilgiu stebimas aukštas rezultatyvumas. Skirtumus tarp programoje suplanuotų ir faktiškai pasiektų rodiklių reikšmių daugiausiai nulėmė **iššūkiai investicijų planavimo metu prognozuojant finansuotinų veiklų, ypač inovatyvių, pobūdį ir apimtį, projektų dydį bei nepasitvirtinusios planavimo metu darytos prielaidos**. Lėšų **pakankamumas** tarp projektų **varijavo**. Projekte, skirtame kultūros paveldo valdymo gerinimui, ne tik neprietrūko lėšų, bet ir pavyko su esamais finansiniais ištekliais įsigyti daugiau įrangos. Projektuose, skirtuose kultūrinio verslumo skatinimui, susidurta su lėšų trūkumu dėl infliacijos sukulto kainų augimo.

POVEIKIS. Programos investicijų į kultūros prieinamumo didinimą **tiesioginė nauda** teko **kultūros ir švietimo sektorių atstovams** bei **šalies periferijų gyventojams**. Projektus įgyvendinusiems kultūros operatoriams suteiktos galimybės gauti finansavimą savo kūrybinei veiklai realizuoti ar kultūrinei veiklai plėtoti, išplėsti auditoriją ir didinti savo organizacijos žinomumą šalyje bei užmegzti ir palaikyti kultūrinę partnerystę su šalių donorų subjektais. Konkrečių gyvenamųjų vietovių kultūros ir švietimo sektorių atstovams sudarytos sąlygos stiprinti kompetencijas. Nuo rajonų centrų nutolusių vietovių gyventojams pagerintos sąlygos pasiekti profesionaliosios kultūros turinį, vaikams ir jaunimui – dalyvauti kultūriniame švietime. Programos lėšomis veiklos įgyvendintos daugiau nei keturiuose penktadaliuose (51 iš 60) šalies savivaldybių, renginiuose dalyvavo daugiau nei 69 tūkst. gyventojų, kultūrinės edukacijos veiklose – daugiau nei 30 tūkst. asmenų, į įvairias veiklas ir renginius įsitraukė daugiau nei 43 tūkst. vaikų ir jaunuolių. Plati geografinė aprėptis ir pakankamai didelės projektų veiklomis pasiektų tikslinių grupių apimtys sąlygojo **apčiuopiamą intervencijų indėlį didinant kultūros ir kultūrinio švietimo prieinamumą regionuose projektų įgyvendinimo laikotarpiu** bei **prisidėjo prie kultūrinės atskirties mažinimo ir socialinės įtraukties per kultūrą didinimo**. Vis dėlto, galimybės ilguoju laikotarpiu užtikrinti pakankamą kultūros ir kultūrinio švietimo prieinamumą priklausys nuo politinės valios, tęstinių politikos priemonių įgyvendinimo bei kultūros ir švietimo sektorių bendradarbiavimo.

Investicijų į kultūros paveldo valdymo gerinimą **tiesioginė nauda** teko **kultūros paveldo apsaugos politiką įgyvendinančioms valstybės institucijoms** bei **kultūros paveldo objektų valdytojams ir savininkams**. Institucijoms sudarytos galimybės sutelkti efektyvesnei kultūros paveldo apsaugai užtikrinti reikalingus techninius pajėgumus ir žmogiškąjį kapitalą, taip pat – pasidalinti atsakomybe už kultūros paveldo objektų išsaugojimą su jų valdytojais ir savininkais. Pastariesiems sudarytos galimybės sustiprinti žinias ir įgūdžius kultūros paveldo priežiūros srityje, kas ateityje gali padėti išlaikyti geresnę kultūros paveldo objektų būklę ir sumažinti išlaidas jų tvarkymui. Prevencinės priežiūros modelio taikymo **tiesioginę ir netiesioginę naudą** gaus ir **visuomenė** dėl sudarytų prielaidų didinti jos sąmoningumą ir žinias kultūros paveldo išsaugojimo srityje bei gerinti bendrą šalies kultūros paveldo būklę ir mažinti mokesčių mokėtojams tenkančią kultūros paveldo objektų tvarkymo finansinę naštą. Programos lėšomis finansuotos prevencinės priežiūros veiklos apėmė 200 kultūros paveldo objektų, išsidėsčiusių trijuose ketvirtadaliuose (45 iš 60) šalies savivaldybių, o per 5 m. po projekto įgyvendinimo pabaigos bus vykdoma dar 350 kultūros paveldo objektų prevencinė priežiūra. Plati intervencijų geografinė aprėptis ir jų kompleksiskumas **prisidėjo**

prie žinių apie kultūros paveldo valdymą stiprinimo. Inovatyvaus modelio taikymas sąlygojo reikšmingus požiūrio į kultūros paveldo valdymą pokyčius, todėl **prisidės prie valstybės išteklių taupymo ir ekonominės plėtros stiprinimo.**

Investicijų į kultūrinio verslumo skatinimą **tiesioginė nauda** teko projektus įgyvendinusių **kūrybiškos vietokūros tinklų atstovams.** Vietos kūrėjams, verslo ir kitų organizacijų atstovams sudarytos galimybės užmegzti vertingas vietos partnerystes, panaudoti vietinius išteklius savo veiklos vykdymui ir iš to gauti pajamų. Aktyvus vietos bendruomenių ir kitų suinteresuotų pusių įsitraukimas į kultūros objektų aktualizavimą padės sumažinti vietos valdžios institucijoms tenkančią infrastruktūros išlaikymo finansinę naštą. Bendruomenėms tekusi nauda pasireiškė per joms sudarytas sąlygas dalyvauti priimančioms sprendimus dėl savo gyvenamosios vietovės plėtros, aktualizuotus kultūros objektus ir išplėstą kultūros paslaugų įvairovę. Intervencijų **netiesioginę naudą** gaus **konkrečių gyvenamųjų vietovių gyventojai.** Programos lėšomis veiklos įgyvendintos dešimtadalyje (6 iš 60) savivaldybių, kur buvo sukurta 31 nauja kultūros paslauga. Nors projektų intervencijų geografinė aprėptis nėra plati, inovatyvaus kūrybiškos vietokūros modelio taikymas **paskatino kultūrinį verslumą konkrečiose gyvenamosiose vietovėse bei sudarė prielaidas stiprinti jų socialinę ir ekonominę plėtrą.**

Didžiausia programos investicijų **pridėtinė vertė** pasireiškė per **inovatyvių politikos įgyvendinimo modelių** – kultūros paveldo prevencinės priežiūros ir kūrybiškos vietokūros – įdiegimą šalyje.

TVARUMAS. Beveik dviejų trečdalių projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **infrastruktūriniai produktai**, kurių tvarumą padės užtikrinti sutartiniai įsipareigojimai, jų integravimas į institucijų tęstinę veiklą ir savivaldybių administracijų įsitraukimas. Mažesnėje dalyje kultūros prieinamumo didinimui skirtų projektų buvo investuota į **įrangą**, reikalingą įvairių kultūros produktų kūrimui ir pristatymui, tad sutartiniai įsipareigojimai sudarė prielaidas atitinkamų kultūros produktų prieinamumo užtikrinimui ateityje. Prie vieno projekto metu sukurto **kultūros produkto** tvarumo papildomai prisidės jo įtraukimas į Kultūros paso programą. Visgi, didžiosios dalies kultūros prieinamumo didinimo srities projektų metu **nebuvo sukurta tvarių produktų** arba buvo sukurti **tvarūs neinfrastruktūriniai produktai**, todėl intervencijų naudos tęstinumas priklausys nuo jas įgyvendinusių organizacijų iniciatyvos ir tolesnės veiklos finansavimo galimybių.

PROGRAMA „APLINKOSAUGA, ENERGETIKA, KLIMATO KAITA“ (LT05)

Programos tikslas – gerinti ekosistemų aplinkosauginę būklę ir mažinti neigiamą taršos ir kitos žmonių veiklos poveikį. Šiuo tikslu buvo įgyvendinti projektai penkiose srityse – **ekosistemų ekologinės būklės valdymo gebėjimų stiprinimo, branduolinės energetikos eksploatavimo nutraukimo sistemos stiprinimo, energijos vartojimo efektyvumo didinimo, savivaldybių prisitaikymo prie klimato kaitos gebėjimų stiprinimo ir išankstinio perspėjimo apie branduolinį pavojų sistemos stiprinimo.** Iš viso buvo įgyvendinti **7 projektai**, kuriems bendrai teko **9,78 mln. Eur** Norvegijos finansinio mechanizmo ir VB lėšų (iš viso panaudota 76 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Tiek projektų, tiek programos lygmeniu beveik visų programos rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Didesnį, nei planuota, rezultatyvumą nulėmė **projektų įgyvendinimo metu atsiradusios galimybės atlikti daugiau, nei planuota, tiriamųjų veiklų** (dėl įsigytos įrangos techninių pajėgumų, palankių gamtinių sąlygų, pakankamų laiko ir finansinių išteklių) ir **didesnis, nei planuota, į intervencijas įtrauktų savivaldybių skaičius.** Vieno produkto rodiklio vidutinį rezultatyvumą nulėmė **vėlyva projekto įgyvendinimo pradžia, iššūkiai bendradarbiaujant su savivaldybėmis ir užsitęsęs viešųjų pirkimų procesas.** Lėšų **pakankamumas** tarp projektų **varijavo.** Vieno projekto įgyvendinimo metu pavyko sutaupyti reikšmingą dalį jam skirtų lėšų ir nukreipti jas didžiausio programos projekto įgyvendinimui, tačiau dėl nepakankamai sklandaus įgyvendinimo proceso pastarojo lėšų panaudojimo efektyvumas buvo ribotas.

POVEIKIS. Programos investicijų į ekosistemų ekologinės būklės valdymo gebėjimų stiprinimą **tiesioginė nauda** teko **aplinkos apsaugos politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms valstybės institucijoms**, kurioms sudarytos sąlygos reikšmingai išplėsti vandens stebėjimo plotus ir dažnį, vykdyti sistemingą jūros taršos šiuokšlėmis stebėseną ir vertinimą bei tinkamai identifikuoti ir klasifikuoti atliekas. Dėl indėlio vertinant žemės kokybinius parametrus ir stebint žuvų ekosistemos būklę, gerinant atliekų identifikavimą ir viešinant informaciją apie galimybes naudotis prie vandens telkinių esančiomis poilsio zonomis intervencijų **netiesioginė nauda** teko **žemės ūkio ir žuvininkystės bei atliekų tvarkymo sektorių atstovams ir visuomenei.** Investicijos sudarė prielaidas taikyti efektyvesnes vandens telkinių būklės gerinimo, jūros taršos mažinimo ir prevencijos priemones bei sumažinti riziką pavojingas atliekas priskirti prie nepavojingų, todėl neabejotinai **prisidėjo stiprinant atsakingų institucijų ekosistemų ekologinės būklės valdymo gebėjimus.** Tam, kad programos investicijos prisidėtų prie ekosistemų aplinkosauginės būklės gerinimo ir neigiamo taršos ir kitos žmonių veiklos poveikio mažinimo, svarbu užtikrinti sukurtų metodinių įrankių tvarumą.

Investicijų į branduolinės energetikos eksploatavimo nutraukimo sistemos stiprinimą **tiesioginė nauda** teko **branduolinės energetikos eksploatacijos nutraukimo sistemoje dirbančioms valstybės institucijoms**, kurių specialistams sudarytos

sąlygos įgyti gerosios saugaus ir efektyvaus branduolinių jėgainių eksploatavimo nutraukimo patirties bei sustiprinti kasdienėje darbinėje veikloje reikalingas žinias ir kompetencijas, suteiktos priemonės tęsti atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo projekto įgyvendinimą. Intervencijos sudarė pagrindą pradėti vykdyti pradinis giluminio atliekyno įrengimo darbus, padės pagerinti radioaktyvių atliekų tvarkymo sąlygas ir atitikti sugriežtintus reikalavimus dėl branduolinės energetikos veiklos metu susidarančių atliekų tvarkymo. Investicijos **prisidėjo užtikrinant sklandų branduolinės energetikos nutraukimo politikos įgyvendinimą**, o tinkamas radioaktyvių atliekų tvarkymas ateityje **turės įtakos neigiamam žmonių veiklos poveikio aplinkai mažinimui**.

Investicijų į energijos vartojimo efektyvumo didinimą **tiesioginė nauda** teko **energetikos politiką planuojančioms ir įgyvendinančioms valstybės institucijoms**, nes sukurti įrankiai sudarė sąlygas mažinti joms tenkančią administracinę našą, prisidėti siekiant energijos vartojimo efektyvumo didinimo tikslų ir įgyvendinant teisės aktų reikalavimus, efektyviau planuoti energijos gamybą ir tiekimą bei atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtrą šalyje. Dėl galimybės naudotis konsoliduotais duomenimis apie savivaldybėse egzistuojančią energetikos infrastruktūrą, elektros ir šilumos gamybos pajėgumus **tiesioginė nauda** gaus ir **savivaldybės**, planuojančios vietos lygmens energetikos infrastruktūros plėtrą, bei **pramonės ar verslo sektoriaus subjektai**, planuojantys savo ekonominės veiklos kryptis ir plėtrą. Intervencijos **prie energijos vartojimo efektyvumo didinimo prisidės tik netiesiogiai** ir su sąlyga, kad duomenų bazėje pateikiama informacija bus reguliariai atnaujinama ir naudojama energetikos politikos planavime.

Investicijų į savivaldybių prisitaikymo prie klimato kaitos gebėjimų stiprinimą **tiesioginė nauda** teko **savivaldybių administracijoms**, kurioms sudarytos galimybės sustiprinti specialistų kompetencijas ir didinti sąmoningumą prisitaikymo prie klimato kaitos srityje, imtis konkrečių priemonių spręsti prisitaikymo prie klimato kaitos iššūkius ir efektyviau planuoti savivaldybių biudžetų lėšas ekstremalių situacijų valdymui. Intervencijos leido žengti **svarbų žingsnį įgyvendinant Nacionalinę klimato kaitos valdymo darbotvarkę**, padėjo sustiprinti savivaldybių gebėjimus prisitaikyti prie klimato kaitos, o ilguoju laikotarpiu **netiesiogiai gali prisidėti gerinant ekosistemų aplinkosauginę būklę**. Vis dėlto, jos apėmė tik kiek daugiau nei dešimtadalį (8 iš 60) šalies savivaldybių. Sėkmingam prisitaikymo prie klimato kaitos politikos įgyvendinimui svarbu užtikrinti visų šalies savivaldybių įsitraukimą rengiant prisitaikymo prie klimato kaitos planus.

Investicijų į išankstinio perspėjimo apie branduolinį pavojų sistemos stiprinimą **tiesioginė nauda** teko **civilinės saugos politiką įgyvendinančioms valstybės ir savivaldybių institucijoms** bei **šalies gyventojams**. Institucijoms sudarytos sąlygos stiprinti įgūdžius koordinuoti veiksmus ir vykdyti visuomenės informavimą bei apsaugą ekstremaliųjų situacijų metu, pasirengti reaguoti į galimas avarijas Astravo atominėje elektrinėje. Įdiegtos sirenos gali būti plačiai pritaikomos gyventojų informavimui apie įvairius pavojus. Išplėstas sirenų tinklas sudarė galimybes padidinti ekstremalių situacijų metu įspėjamų gyventojų dalį. Civilinės saugos pratybos leido sustiprinti praktinį institucijų ir visuomenės pasirengimą ekstremalioms situacijoms, o gyventojų mokymo ir švietimo priemonės prisidės prie visuomenės informuotumo didinimo. Intervencijos neabejotinai **padėjo sustiprinti išankstinio perspėjimo apie branduolinį pavojų sistemą**, o dėl sustiprinto pasirengimo galimam branduoliniam pavojui programos investicijos **sudaro prielaidas mažinti neigiamą žmonių veiklos poveikį**. Vis dėlto, siekiant efektyvaus jos veikimo nacionaliniu mastu svarbu užtikrinti tolygų visos šalies teritorijos padengimą sirenų tinklu. Tolesnį sistemos modernizavimą ir sirenų tinklo plėtrą numatoma vykdyti kitų finansavimo šaltinių lėšomis.

TVARUMAS. Virš ketvirtadalio projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **infrastruktūriniai produktai** – įsigyta ir įdiegta **įranga** bei **priemonės**, kurių tvarumą padės užtikrinti sutartiniai įsipareigojimai, integravimas į institucijų tęstinę veiklą ir numatytas kitų finansavimo šaltinių finansavimas. **Visų** projektų įgyvendinimo metu sukurtų **tvarių neinfrastruktūrinių produktų – metodinių, analitinių, IT produktų** – tęstinį naudojimą padės užtikrinti jų integravimas į institucijų tęstinę veiklą, strateginę darbotvarkę ar net šalies teisinę bazę bei naudotojų statusas. Vis dėlto, savivaldybių prisitaikymo prie klimato kaitos planų ir atnaujintų ekstremaliųjų situacijų valdymo planų tvarumas didele dalimi priklausys nuo savivaldybių sąmoningumo ir politinės valios.

PROGRAMA „TEISINGUMAS IR VIDAUS REIKALAI“ (LT06)

Programos tikslas – stiprinti teisinę valstybę. Šiuo tikslu buvo įgyvendinti projektai keturiuose srityse – **teismų sistemos ir prokuratūros veiksmingumo didinimo, bausmių vykdymo sistemos (BVS) gerinimo, teisėsaugos efektyvumo kovojant su nusikalstamumu didinimo** bei **smurto šeimoje ir dėl lyties prevencijos ir reagavimo sistemos stiprinimo**. Iš viso buvo įgyvendinti **5 projektai**, kuriems bendrai teko **35,75 mln. Eur** EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ir VB lėšų (iš viso panaudota virš 93 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Projektų lygmeniu virš keturių penktadalių programos rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Didesnį, nei planuota, rezultatyvumą nulėmė projektų įgyvendinimo metu **papildomai skirtos lėšos**, programos įgyvendinimo eigoje atsiradusios dėl sutaupymų, didelis **nuteistųjų suinteresuotumas** keltis į pusiaukelės namus bei vietos **bendruomenių**

ir nevyriausybinių organizacijų (NVO) suinteresuotumas dalyvauti smurto artimoje aplinkoje (SAA) prevencijos veiklose, taip pat didelė įsigytos kriminalistinių tyrimų **įrangos nauda ir pritaikymo galimybės**. Mažesnis, nei planuota, rezultatyvumas siejamas su įvairiomis išorinėmis priežastimis – **ribotu savivaldybių įsitraukimu ar vidiniais teismų darbo organizavimo ypatumais**. Atnaujintų infrastruktūros objektų ar apmokytų asmenų skaičių kiekybinių tikslų pasiekimui visa apimtimi sutrukdė **viešųjų pirkimų, COVID-19 pandemijos ir infliacijos** sukelti iššūkiai. Projekto, skirto gerinti BVS, rodiklių pasiekimui neigiamą įtaką turėjo **iššūkiai pritraukiant ir išlaikant darbuotojus**. Galiausiai, kai kurie programoje pasirinkti stebėsenos rodikliai yra labiau poveikio tipo. Šių **rodiklių tinkamumas** matuoti intervencijų rezultatus yra **ribotas** dėl išorinių veiksnių įtakos jų pasiekimui.

POVEIKIS. Programos investicijų į teismų sistemos ir prokuratūros veiksmingumo didinimą **tiesioginę naudą** gaus **teismų ir prokuratūros darbuotojai**, įskaitant vadovus, teisėjus ir prokurorus, **netiesioginę naudą – teismų lankytojai bei baudžiamojo proceso dalyviai**. Teismų lankytojai gaus naudą dėl projekto metu atnaujintų teismų viešųjų erdvių ir įdiegtų priemonių, gerinančių patekimą į reikiamas patalpas ir didinančių teismų saugumą. Teismų darbuotojai gaus tiesioginę naudą tiek dėl didesnio saugumo, atskiriant teismų erdves, tiek dėl naujai įdiegto teisėjų atrankos ir vertinimo modelio bei pretendentų į teisėjus informacinės sistemos, gerinančių teisėjų atrankų proceso efektyvumą ir skaidrumą. Prokuratūros darbuotojams projekto nauda pasireiškia dėl parengtų metodinių dokumentų, įsigytų darbo priemonių ir įdiegtos informacinės sistemos, kurie padės efektyviau vykdyti darbinės funkcijas bei pagreitinoti procesus juos skaitmenizuojant. Baudžiamojo proceso dalyviai gaus naudą iš prokuratūroje sukurto naujo klientų aptarnavimo standarto, sukursiančio prielaidas prokuratūros teikiamų paslaugų kokybės gerinimui. Geresnis išteklų valdymas, aiškesnis procesų planavimas ir išgrynintos metodikos sudaro prielaidas gerinti teismų ir prokuratūros sistemos darbuotojų darbo sąlygas, o projekto metu organizuoti mokymai leido sustiprinti jų kompetencijas. Šios **kompleksinės investicijos** į pagrindines teisės viršenybę užtikrinančias institucijas neabejotinai **prisidės stiprinant teisinę valstybę Lietuvoje**.

Investicijų į BVS gerinimą **tiesioginę naudą** gaus šios **sistemos institucijų – Lietuvos kalėjimų tarnybos ir Lietuvos probacijos tarnybos – darbuotojai**, taip pat **nuteistieji, atliekantys bausmę įkalinimo įstaigose, netiesioginę naudą – nuteistųjų artimieji**. Darbuotojų profesinio mokymo sąlygų gerinimas, keturių naujų pusiaukelės namų įsteigimas ir pakartotinai nusikalsti linkusių įkaltų asmenų resocializacijai skirtų TOG skyrių plėtra prisideda prie BVS reformos įgyvendinimo šalyje dėl gerinamų personalo darbo sąlygų ir palankesnių reintegracijos galimybių nuteistiesiems. Dinaminės apsaugos modelio diegimas bei darbuotojų kompetencijų stiprinimo veiklos prisidės prie kitokios kultūros formavimo BVS, geresnių resocializacijos sąlygų nuteistiesiems ir naujų darbuotojų pritraukimo. Investicijos į e-paslaugų nuteistiesiems sistemos diegimą ir elektroninį stebėjimo centrą alternatyvių bausmių vykdymui padės užtikrinti palankesnes darbo sąlygas BVS darbuotojams ir efektyvesnę sistemos paslaugų teikimą nuteistiesiems bei jų artimiesiems. Dvišalio bendradarbiavimo iniciatyvų dėka taip pat buvo sustiprintas tarptautinis bendradarbiavimas, prisidedama prie stigmatizuoto požiūrio į nuteistuosius mažinimo bei esamų ir naujai į sistemą ateinančių darbuotojų kultūros pokyčio. Dėl reikšmingo indėlio **gerinant įkalinimo ir alternatyvių laisvės atėmimui bausmių atlikimo užtikrinimo sąlygas bei diegiant pažangius darbo metodus** programos intervencijos atliko **svarbų vaidmenį stiprinant teisinę valstybę Lietuvoje**.

Investicijų į SAA prevencijos sistemos stiprinimą **tiesioginę naudą** gaus **teisingumo grandinės atstovai – policijos pareigūnai, teismų ir prokuratūros darbuotojai, netiesioginę naudą – SAA aukos**. Policijos darbui įsigyta kūno kamerų įranga sumažina pareigūnams tenkančią administracinę naštą, prisideda prie jų saugumo ir sudaro galimybes geriau pagrįsti savo veiksmų teisėtumą. Kūno kameromis užfiksuota medžiaga taip pat ypač naudinga prokurorams ir teisėjams, kadangi į baudžiamąjį procesą įneša daugiau objektyvumo ir skaidrumo. Netiesioginė nauda dėl to tenka ir SAA aukoms, kadangi vaizdo medžiagos įrodymai padidina tikimybę, jog teisėjas paliks galioti pareigūno paskirtą apsaugos nuo SAA orderį potencialiam smurtautojui. Vaizdo medžiagos dalinimasis ir naudojimas stiprina tarpinstitucinį bendradarbiavimą kovoje su SAA. Dėl policijoje naudojamos rizikos valdymo informacinės sistemos automatizuojami policijos darbo procesai ir efektyviau vykdomos SAA prevencijos veiklos, todėl kuriama nauda pareigūnams ir SAA aukoms. Projekto metu vykdyti bendri mokymai teisingumo grandinės atstovams prisidėjo prie didesnio įvairių suinteresuotų pusių sąmoningumo apie SAA. Tai sukurs sąlygas geriau užtikrinti SAA aukų interesus ir vykdyti nuoseklesnę SAA politikos įgyvendinimą. Padidėjęs teisingumo grandinės atstovų ir įvairių suinteresuotų pusių sąmoningumas ir sustiprintos kompetencijos SAA srityje bei sustiprinta SAA prevencijos ir reagavimo sistema turės teigiamos įtakos **SAA aukų stigmatizavimo mažinimui ir pagalbos joms teikimui**, todėl prisidės **stiprinant teisinę valstybę Lietuvoje**.

Investicijų į teisėsaugos efektyvumo kovoje su nusikalstamumu didinimą **tiesioginę naudą** gaus **kriminalistinius tyrimus vykdančių institucijų specialistai ir teisėsaugos pareigūnai, netiesioginę naudą – Norvegija**. Projekto metu įsigyta programinė, techninė ir laboratorinė įranga yra efektyviai ir plačiai naudojama Lietuvos kriminalinės policijos darbe, tad prisideda didinant kriminalistinių tyrimų tarnybų veiklos efektyvumą ir kokybę bei darbuotojų profesines kompetencijas. Įvairių mokymo renginių ir operatyvinių pasitarimų užsienyje bei ekspertinių susitikimų su partneriais iš Norvegijos metu kriminalistinius tyrimus vykdančių institucijų specialistams ir teisėsaugos pareigūnams buvo sudarytos sąlygos užmegzti naujas partnerystes, sustiprinti profesines kompetencijas ir įgūdžius. Projekto netiesioginė nauda ateityje teks ir Norvegijai dėl Lietuvos

nusikalstamų grupuočių veiklos Norvegijoje ribojimo. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų investicijos **papildo ir palaiko Lietuvos teisėsaugos institucijų techninius pajėgumus bei specialistų igūdžius kovojant su nusikalstamumu**, todėl prisideda prie teisinės valstybės Lietuvoje stiprinimo.

TVARUMAS. Visų projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **tvarūs infrastruktūriniai ir neinfrastruktūriniai produktai**, kurie pasižymi aukštu testinio naudojimo potencialu. Programos lėšomis atnaujintų **pastatų** ir įsigytos **įrangos** tvarumą padės užtikrinti sutartiniai įsipareigojimai ir jų integravimas į institucijų testinę veiklą. **Metodinių dokumentų** testinį naudojimą padės užtikrinti jų integravimas į institucijų testinę veiklą ir šalies teisinę bazę. Pažymėtina, jog bent dalis visų projektų metu sukurtų produktų **jau yra naudojama**.

PROGRAMA „VERSLO PLĖTRA, INOVACIJOS IR MVĮ“ (LT07)

Programos tikslas – skatinti didesnės pridėtinės vertės kūrimą ir tvarų ekonomikos augimą. Šiuo tikslu buvo įgyvendinti projektai dviejose srityse – **rinkos lygmeniu naujų produktų ar technologijų kūrimo ir įmonių lygmeniu naujų produktų ar technologijų diegimo**. Iš viso buvo įgyvendinti **26 projektai**, kuriems bendrai teko **13,31 mln. Eur** Norvegijos finansinio mechanizmo ir VB lėšų (iš viso panaudota beveik 93 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Projektų lygmeniu visų programos rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Kelių projektų atveju mažesni, nei planuota, rezultatyvumą nulėmė **viešųjų pirkimų sąlygoti iššūkiai, pasikeitusios rinkos sąlygos ir netikslus planavimas**. Programos lygmeniu iki pusės rodiklių atžvilgiu stebimas aukštas, ketvirtadalio – vidutinis, penktadalio – žemas rezultatyvumas, o dešimtadalio rodiklių pasiekimo mastas 2025 m. II ketv. pr. duomenimis dar nebuvo užfiksuotas, kadangi šie rodikliai matuoja projektų metu sukurtus rezultatus poprojektiniu laikotarpiu. Skirtumus tarp programoje suplanuotų ir faktiškai pasiektų rodiklių reikšmių daugiausiai nulėmė **iššūkiai prognozuojant paramos verslui konkrečiose srityse paklausą kvietimų teikti paraiškas metu**. Suplanuotas bendras finansuotų projektų skaičius buvo pernelyg ambicingas, atsižvelgiant į programai skirtą finansavimą. Įgyvendinant programos investicijas didesne paklausa tarp įmonių pasižymėjo parama inovacijų kūrimui ir diegimui informacinių ir ryšio technologijų (IRT) srityje, lyginant su aplinkai palankių inovacijų kūrimu ir diegimu. Tai sietina su **stipria šalies IRT sektoriaus pozicija, mažesnėmis IRT produktų kūrimo ir diegimo sąnaudomis bei nepakankamu įmonių sąmoningumu apie verslo žalinimo svarbą**. Dviejų rodiklių programoje suplanuotos reikšmės nepasiektos visa apimtimi dėl **neprivalomo šių rodiklių įtraukimo į projektų stebėsenos sistemą**. Nors apklausti projektų vykdytojai projektams skirtų **lėšų pakankamumą** kokybiškiems produktams ir rezultatams pasiekti įvertino kaip **aukštesnį nei vidutinį**, sėkmingą projektų įgyvendinimą užtikrino **reikšmingas projektų vykdytojų nuosavas finansinis indėlis** tiek ikiprojektiniu, tiek projektų įgyvendinimo laikotarpiu.

POVEIKIS. Programos investicijų į inovacijų kūrimą **tiesioginę naudą** gaus **15 šalies įmonių, projektų lėšomis vykdžiusių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) veiklas** ir iki aukšto technologinės parengties lygio (TPL) išvysčiusių rinkos lygmeniu naujus produktus ar technologijas. Šioms įmonėms sudarytos galimybės palaikyti ir plėsti inovacinę veiklą, didinti savo konkurencinį pranašumą, išplėsti rinkas ir eksporto geografiją, kai kuriais atvejais – kurti aukštos kvalifikacijos darbo vietas. Tai **turėtų prisidėti prie paramą gavusių įmonių konkurencingumo didinimo**, kurio pagrindinė prielaida – sėkmingas ir savalaikis sukurtų naujų produktų ar technologijų įvedimas į rinką. Atsižvelgiant į projektų vykdytojų sutartinius įsipareigojimus ir reikšmingą nuosavą finansinį indėlį, ši prielaida, tikėtina, bus išpildyta. Dėl plačių sukurtų inovacijų pritaikymo galimybių investicijų **netiesioginę naudą** gaus naujų produktų ar technologijų potencialūs naudotojai – įvairiomis ekonominės veiklos rūšimis užsiimančios **pramonės ar verslo sektoriaus subjektai, viešojo ar nevyriausybinių sektorių subjektai bei visuomenė**. Nepaisant teigiamo investicijų poveikio įmonių konkurencingumo didinimui, intervencijų **finansinė ir tikslinių grupių aprėptis – pernelyg maža, kad investicijos reikšmingai prisidėtų prie didesnės pridėtinės vertės kūrimo ir tvaraus ekonomikos augimo šalyje**. Daugiau MTEP projektų finansuoti sutrukdė ne tik ribota programos finansinė apimtis, bet ir vėlyva programos įgyvendinimo pradžia bei ribotas anksčiau investicijas administravusios agentūros žinomumas.

Programos investicijų į inovacijų diegimą **tiesioginę naudą** gaus **10 šalies įmonių, projektų lėšomis įsigijusių ir įdiegusių inovatyvią įrangą**. Šioms įmonėms sudarytos galimybės didinti gamybos našumą, gerinti gaminamos produkcijos kokybę ir didinti jos atitiktį rinkos lūkesčiams bei išplėsti produktų asortimentą, skatinant produkcijos apimčių didėjimą, konkurencingesnes produktų kainas, konkurencinį pranašumą ir rinkų plėtrą. Tai **turėtų prisidėti prie paramą gavusių įmonių konkurencingumo didinimo**, kurio pagrindinė prielaida – investicijų tvarumą – padės užtikrinti projektų vykdytojų sutartiniai įsipareigojimai. Vis dėlto, dėl **mažos intervencijų finansinės ir tikslinių grupių aprėpties** investicijų **indėlis į didesnės pridėtinės vertės kūrimą ir tvarų ekonomikos augimą šalyje yra ribotas**. Dėl nepakankamo Lietuvos įmonių sąmoningumo apie verslo žalinimo svarbą didžiausias dėmesys įgyvendinant projektus teko IRT inovacijų diegimui.

Norvegijos finansinio mechanizmo lėšos **papildė** kitų to paties programavimo laikotarpio finansavimo šaltinių investicijas **siekiant ES svarbos tikslų** – MTEP vykdymo privačiame sektoriuje skatinimo, verslo žalinimo ir įmonių skaitmeninio

intensyvumo didinimo. **Didžiausia** programos investicijų **pridėtinė vertė** pasireiškė per **dvišalį bendradarbiavimą** tarp Lietuvos ir Norvegijos verslo subjektų, kadangi kitų finansavimo šaltinių lėšomis tarptautinės verslo partnerystės buvo realizuojamos tik fragmentiškai. Užmegztos tvarios verslo partnerystės **sukūrė abipusę naudą** ir **prisidėjo skatinant šalies įmonių integraciją į tarptautinės vertės grandines**.

TVARUMAS. Didžiosios dalies projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **tvarūs neinfrastruktūriniai produktai** – MTEP produktai ir analitiniai produktai. **MTEP produktų** tvarumą padės užtikrinti sutartiniai išsipareigojimai, aukštas sukurtų produktų ar technologijų TPL, reikšmingas projektų vykdytojų nuosavas finansinis indėlis į jų kūrimą bei tęstinis bendradarbiavimas su projektų partneriais iš šalių donorių. **Analitinių produktų** tvarumą padės užtikrinti aukštas sukurtų produktų ar technologijų TPL. **Iki pusės** projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **infrastruktūriniai produktai** – įsigyta ir įdiegta **įranga**, kurios tvarumą padės užtikrinti sutartiniai išsipareigojimai bei gautos pajamos iš produkcijos, pagamintos įdiegtų naujas technologijas.

PROGRAMA „BALTIJOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ PROGRAMA“ (LT08)

Jungtinės Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) mokslo programos tikslas – skatinti moksliniais tyrimais pagrįstų žinių plėtrą. Šiuo tikslu buvo finansuojami **moksliniai tyrimai**, bendrai įgyvendinami Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslininkų su partneriais iš šalių donorių ar kitų valstybių. Pagal Lietuvoje administruotą programos dalį buvo įgyvendinta **12 projektų**, kuriems bendrai teko **11,14 mln. Eur** EEE finansinio mechanizmo ir VB lėšų (iš viso panaudota 98 proc. projektams skirtų lėšų).

REZULTATYVUMAS. Projektų lygmeniu visų stebėsenos rodiklių pasiekimo mastas yra **aukštas**, kas rodo aukštą reikiamos kokybės produktų bei rezultatų sukūrimo mastą ir iš esmės sėkmingą programos investicijų įgyvendinimą. Programos lygmeniu virš trečdaliai rodiklių atžvilgiu stebimas aukštas, apie dešimtadalis – vidutinis, dar apie dešimtadalis – žemas rezultatyvumas, o virš trečdaliai rodiklių pasiekimai 2025 m. II ketv. pr. duomenimis nebuvo užfiksuoti. Skirtumus tarp programoje suplanuotų ir faktiškai pasiektų rodiklių reikšmių daugiausiai nulėmė **netikslus planavimas**. Didesnis, nei planuota, rezultatyvumas pasiektas dėl **specifinių reikalavimų projektams, rodiklių reikšmių skaičiavimo metodikų ypatumų ir pokyčių projektų komandose**. Mažesni, nei planuota, rezultatyvumą apsprendė **bendras finansuotų projektų skaičius ir atrinktų finansuoti projektų specifika**. Apklausti projektų vykdytojai projektams skirtų **lėšų pakankamumą** kokybiškiems produktams ir rezultatams pasiekti įvertino kaip **aukštą**.

POVEIKIS. Programos investicijų **tiesioginę naudą** gavo **Baltijos šalių mokslininkai iš projektų vykdytojų ir projektų partnerių mokslo ir studijų institucijų (MSI)**, kuriems buvo suteikta išskirtinė galimybė suvienyti savo mokslinius pajėgumus bendrų mokslinių tyrimų vykdymui, ugdyti vadovavimo tarptautiniams moksliniams konsorciams kompetencijas ir stiprinti mokslines kompetencijas. Unikalus programos formatas ir įgyvendinimo rezultatai prisidėjo prie Lietuvos MSI ir viso Baltijos regiono mokslo potencialo žinomumo tarptautinėje erdvėje didinimo. Programa užpildė mokslinių tyrimų finansavimo Lietuvoje nišą, atsiradusią tarp Europos struktūrinių ir investicinių fondų programavimo laikotarpių investicijų, tačiau **didžiausia jos pridėtinė vertė glūdi tarptautiniame bendradarbiavime**. Programos investicijos paskatino aktyvesnį Baltijos regiono valstybių mokslinį bendradarbiavimą ir tvarių mokslinių partnerysčių tiek su kitomis Baltijos valstybėmis, tiek su valstybėmis donorėmis užmezgimą, įskaitant užsimezgusius asmeninius mokslininkų kontaktus. Programos metu plėtotas tarptautinis bendradarbiavimas ir bendrai sukurti mokslinių tyrimų rezultatai **prisidėjo prie Baltijos šalių mokslinių tyrimų našumo tarptautiniu mastu didinimo**. Atsižvelgiant į sustiprintą tarptautinių mokslinių tyrimų vykdymo potencialą ir mokslinių tyrimų rezultatų reikšmingumą, programos investicijos **prisidėjo prie moksliniais tyrimais pagrįstų žinių plėtos** Šiaurės-Baltijos valstybių regione. Programos investicijų **tiesioginė nauda** taip pat teko **Lietuvos ir kitų Baltijos šalių mokslo taryboms**, kurios užmezgė tvarų bendradarbiavimą administraciniame lygmenyje. Intervencijų **netiesioginę naudą** vidutiniu-ilguoju laikotarpiu gaus potencialūs projektų metu vykdytų mokslinių tyrimų rezultatų naudotojai – **energetikos ir maisto pramonės, žemės ūkio, švietimo sektoriaus atstovai, politikos formuotojai bei visuomenė**.

TVARUMAS. Visų programos projektų įgyvendinimo metu buvo sukurti **tvarūs neinfrastruktūriniai produktai** – MTEP ataskaitos, mokslinės publikacijos ir moksliniai konsorciams. **MTEP ataskaitų** tolesnis naudojimas priklausys nuo juos rengusių MSI galimybių tęsti pradėtas MTEP veiklas kitų finansavimo šaltinių lėšomis, nors plati partnerystė vykdant mokslinius tyrimus ir kai kurių iš jų rezultatų didelės praktinio pritaikymo galimybės padidins šių produktų tvarumo potencialą. **Mokslinių publikacijų** tolesnio naudojimo galimybės užtikrins jų rengimas dalyvaujant projektų partneriams iš šalių donorių bei skelbimas recenzuojamuose ir plačiai cituojamuose mokslo žurnaluose. **Mokslinių konsorciams** tvarumo galimybės priklausys nuo juos sudarančių MSI iniciatyvos ir pakankamo aktualių kvietimų teikti paraiškas gauti finansavimą moksliniams tyrimams prieinamumo. Dviejų projektų metu sukurtų **MTEP produktų** tęstinį naudojimą garantuos aukštas jų TPL ir užregistruotos paraiškos intelektualinės nuosavybės apsaugai.

PAGRINDINĖS VERTINIMO REKOMENDACIJOS

Siekiant užtikrinti 2014–2021 m. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programų investicijomis sukurtos naudos tęstinumą ir plėtrą bei patenkinti išliekančius poreikius, ateityje **rekomenduojama investuoti į šias sritis:**

SVEIKATOS IR SOCIALINĖ APSAUGA:

- **JPSPP modelio** plėtra likusiose šalies savivaldybėse;
- Bendruomenėje teikiamos pagalbos **priemonių vaikams, susiduriantiems su kompleksiniais sunkumais** (turintiems elgesio sutrikimų, ypač susijusių su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, agresija, seksualizuotu elgesiu; patyrusiems smurtą, įskaitant netradicinių formų; turintiems raidos, elgesio ar emocijų sutrikimų), vystymas;
- „**Vienos stotelės**“ centrų plėtra likusiose šalies savivaldybėse;
- Praktinio pobūdžio **programų pedagogams**, skirtų stiprinti jų gebėjimus atliepti emocinius ir elgesio sunkumus turinčių vaikų poreikius ugdymo aplinkoje, kūrimas ar adaptavimas;
- Sveikatos priežiūros **įstaigų infrastruktūros pritaikymas** paslaugų teikimui ekstremaliųjų situacijų metu;
- Sveikatos priežiūros įstaigų **darbuotojų pasirengimo** veikti ekstremaliųjų situacijų metu stiprinimas.

KULTŪRA:

- Iniciatyvų, grindžiamų inovatyviu **kūrybiškos vietokūros modeliu**, sklaida Lietuvoje;
- **Kultūros vertybių apsaugos** ekstremaliųjų situacijų metu planų ir priemonių rengimas;
- **Pilietinio sąmoningumo skatinimo** ekstremaliųjų situacijų metu priemonių įgyvendinimas.

APLINKOS APSAUGA IR CIVILINĖ SAUGA:

- **Prisitaikymo prie klimato kaitos** planų rengimas likusioms savivaldybėms;
- Tarpsektorinių iniciatyvų, skirtų **pasirengti ekstremaliosioms situacijoms**, įskaitant visuomenės psichologinio atsparumo didinimo priemones ir reguliarias plataus masto civilinės saugos pratybas valstybinio, nevyriausybinių ir privataus sektorių bei visuomenės atstovams, įgyvendinimas.

TEISINGUMAS IR VIDAUS REIKALAI:

- Tolesnės investicijos į Lietuvos teismų sistemos gerinimą, prioretizuojant **ilgalaikę naudą kuriančias intervencijas** teismų **nepriklausomumo** didinimui ir **darbo efektyvumo** gerinimui;
- Prokuratūros **skaitmeninės infrastruktūros** plėtra ir reguliarios **kompetencijų stiprinimo veiklos** darbuotojams, skirtos užtikrinti sukurtų metodikų praktinį ir tęstinį panaudojimą;
- Tolesnis **BVS infrastruktūros** atnaujinimas, užtikrinant perėjimą iš bendrabutinio tipo patalpų į kamerinio tipo patalpas įkalinimo įstaigose;
- Tolesnė **pusiaukelės namų tinklo** plėtra šalyje;
- **TOG** skyrių veiklai reikalingos **infrastruktūros** plėtra likusiose šalies įkalinimo įstaigose;
- **Dinaminės apsaugos modelio** plėtra likusiose šalies įkalinimo įstaigose;
- Aktyvesnis **NVO įtraukimas** į paslaugų nuteistiesiems ir kalintiems teikimą.

VERSLAS IR INOVACIJOS:

- Įmonių **informuotumo ir sąmoningumo** apie verslo žalinimo naudą didinimo priemonės;

- **Pažangiųjų technologijų**, įskaitant debesijos paslaugas ir dirbtinį intelektą, diegimas įmonėse;
- Energijai imlių pramonės įmonių **dekarbonizacijos spartinimas**, įskaitant švarios pramonės technologijų kūrimą ir diegimą;
- **Gynybos pramonės** stiprinimas, įskaitant dvigubos paskirties MTEP produktų kūrimą.

MOKSLAS:

- Bendrų **Baltijos šalių** mokslinių tyrimų vykdymas;
- MTEP **civilinės saugos ir gynybos** srityse, įskaitant dvigubos paskirties MTEP produktų plėtrą.

Siekiant gerinti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų investicijų įgyvendinimą ir administravimą ateityje, **rekomenduojama:**

- Užtikrinti **spartesnę investicijų įgyvendinimo pradžią**, strategiškai svarbiausių investicinių kryptų kvietimus skelbiant pirmiausiai, iš anksto nustatant ir viešai skelbiant kvietimų datas, vengiant kvietimų skelbimo tuo pačiu laikotarpiu kaip kitų finansavimo šaltinių kvietimai;
- Numatyti reikalavimą didelių infrastruktūrinių projektų vykdytojams **iš anksto pasirengti infrastruktūros plėtros ar atnaujinimo darbams reikalingus dokumentus**, užtikrinant sklandžią tokių projektų eigą;
- Numatyti reikalavimą pagrindinius paslaugas teikiančius **specialistus įdarbinti pilnu etatu**, prisidedant prie vieningų paslaugų teikimo standartų užtikrinimo skirtingose savivaldybėse;
- Nustatyti **paslaugas teikiančių specialistų skaičių** pagal aktualius vietos demografinius rodiklius, taip užtikrinant tikslesnį žmogiškųjų išteklių paskirstymą ir tolygesnį paslaugų prieinamumą skirtingose vietovėse;
- Skatinti **bendradarbiavimą tarp gretimų savivaldybių** teikiant paslaugas, užtikrinant tęstinį paslaugų teikimą tikslinei grupei ir operatyviai reaguojant į laikinas žmogiškųjų išteklių spragas;
- Skatinti **mobilių paslaugų teikimą** ten, kur tai yra įmanoma ir tikslinga, ir užtikrinti tam reikalingas sąlygas bei priemones;
- Užtikrinti **naujų paslaugų teikėjų bendradarbiavimą** su patyrusiais paslaugų teikėjais, įgalinant projektų administravimo ir praktinio įgyvendinimo patirties perdavimą;
- Vystant naujas paslaugas iš anksto numatyti jų **poveikio vertinimą**, sudarant sąlygas teikti įrodymais grįstą informaciją apie intervencijų sėkmę politikos formuotojams;
- Numatyti priemones projektų metu įgytų **žinių ir gebėjimų tvarumui** užtikrinti pasikeitus žmogiškiesiems ištekliams projektus įgyvendinusiose institucijose;
- Nustatyti **tinkamus intervencijų stebėsenos rodiklius ir jų formuluotes**, vengiant poveikio tipo rodiklių taikymo intervencijų rezultatų matavimui ir pasirenkant intervencijų turinį aiškiai atspindinčias rodiklių formuluotes;
- Įtraukti rezultato **rodiklius**, matuojančius **projektų vykdytojų ir nacionalinių partnerių pasitikėjimo bei pasitenkinimo partneryste** lygį projektuose, kuriuose teikiamas prioritetas partnerystei nacionaliniu lygmeniu.